

EUROPEISKA GEMENSKAPERNAS KOMMISSION

Bryssel den 20.4.2005
KOM(2005) 152 slutlig

MEDDELANDE FRÅN KOMMISSIONEN

Att mobilisera Europas intellektuella resurser:

skapa möjligheter för universiteten att lämna sitt fulla bidrag till Lissabonstrategin

{SEK(2005) 518}

MEDDELANDE FRÅN KOMMISSIONEN

Att mobilisera Europas intellektuella resurser:

skapa möjligheter för universiteten att lämna sitt fulla bidrag till Lissabonstrategin

”Sökande efter kunskap har alltid varit i centrum för det europeiska äventyret. Det har hjälpt oss att hitta vår identitet och våra värderingar och det är drivkraften för vår framtida konkurrenskraft”¹.

1. UNIVERSITETEN SPELAR EN AVGÖRANDE ROLL FÖR ATT LISSABONMÅLEN SKA KUNNA UPPNÅS

Inom 20 år kommer det att ske en grundläggande förändring av det ekonomiska mönstret i Europa. Dess tillverkningsindustri kommer att fortsätta att minska, dess framtida tillväxt och sociala välfärd kommer att mer och mer att bygga på kunskapsintensiva branscher och tjänster och för allt fler arbeten kommer det att krävas en högre utbildning. Universiteten i Europa², som är motorn i det nya kunskapsbaserade mönstret, klarar dock inte att bidra med sin fulla potential till nystarten av Lissabonstrategin.

Europa måste stärka de tre hörnen i kunskapstriangeln, nämligen utbildning, forskning och innovation. Universiteten är viktiga i alla tre fallen. Att investera mer och bättre i universitetens modernisering och kvalitet är en direkt investering i Europas och dess invånares framtid.

Detta dokument drar upp riktlinjer för hur detta skulle kunna uppnås. Det bygger på det samråd med berörda parter som inleddes med kommissionens meddelande från 2003 ”Universitetens roll i kunskapens Europa”³, vilket följdes upp på två sätt:

- Resultaten från samrådet om forskningsaspekter analyserades⁴ mot bakgrund av två rapporter om sambandet mellan högre utbildning och forskning⁵ vid en stor konferens i Liège i april 2004⁶. Den kommande handlingsplanen om universitetsbaserad forskning (ett systerdokument till detta meddelande) kommer att behandla universitetens roll för forskningen.
- Resultaten rörande aspekterna på den högre utbildningen analyserades⁷ inom ramen för arbetsprogrammet ”Utbildning 2010”⁸ vid konferensen ”Enabling

¹ Halvtidsöversyn av Lissabonstrategin, KOM(2005) 24, 2.2.2005 (§ 3.3.2).

² Med universitet menas här alla institutioner för högre utbildning.

³ KOM(2003) 58, 5.2.2003.

⁴ http://europe.eu.int/comm/research/conferences/2004/univ/pdf/univ_outcome_consult_en.pdf

⁵ Från expertgruppen STRATA-ETAN, oktober 2002 och november 2003.

⁶ http://europa.eu.int/comm/research/conferences/2004/univ/index_en.html

⁷ http://europa.eu.int/comm/education/policies/2010/consultation_en.html

⁸ Rådets dokument 6365/02 av den 20 februari 2002.

European universities to make their full contribution to the Lisbon Strategy” i februari 2005⁹.

Detta meddelande bygger till stor del på likartade yttranden från samrådsförfarandet, vilka identifierade tre huvudutmaningar för den högre utbildningen i Europa: att nå kvalitet av världsklass, att förbättra förvaltningen samt att öka och sprida finansieringen. Subsidiaritetsprincipen beaktas vad beträffar de åtgärder som föreslås på dessa områden, varigenom medlemsstaterna är ansvariga för organisationen av den högre utbildningen.

2. ALLT STÖRRE UTMANINGAR

Detta avsnitt bör läsas tillsammans med kommissionens arbetsdokument ”European Higher Education in a worldwide perspective”, som kompletterar det med sin framställning och analys av ytterligare statistiska uppgifter och indikatorer (främst i dess avsnitt III och den statistiska bilagan, tabellerna 3, 4, 5 och 8).

2.1. Humankapital och innovationsgap

Högre utbildning

Europa säkerligen är ett högutbildat samhälle, men ändå är det bara 21 % av EU-befolkningen i arbetsför ålder som har högre utbildning, vilket är betydligt lägre än i USA (38 %), Kanada (43 %), Japan (36 %) och Sydkorea (26 %).

Tillträde till högre utbildning

Nästan överallt i Europa betraktar man högre utbildning som något som är tillgängligt för alla, men ändå har antagningen till universiteten varit mer omfattande och ökat snabbare i andra delar av världen – främst tack vare en mycket större andel privat finansiering. Med en genomsnittlig bruttoantagning på 52 % ligger EU lite före Japan (49 %), men efter Kanada (59 %) och långt efter USA (81 %) och Sydkorea (82 %).

Intresse för forskning

Medan EU utbildar fler studenter i naturvetenskap och teknik och producerar fler doktorsexamina totalt, sysselsätter man bara 5,5 forskare per 1 000 anställda, vilket är marginellt färre än i Kanada och Sydkorea, men mycket färre än i USA (9,0) och Japan (9,7). I två nyligen presenterade undersökningar med tonvikt på forskning konstateras det att bortsett från en handfull universitet i Storbritannien är Europeiska unionen inte representerat i förteckningen över världens tjugo främsta universitet och relativt få finns med i förteckningen över de femtio främsta¹⁰. Den snabba tillväxten av universitet i Asien, både allmänna och privata, börjar nu också bli en utmaning för Europa – och USA – då det gäller doktorander i naturvetenskapliga ämnen och teknik¹¹.

⁹ http://europa.eu.int/comm/education/policies/2010/lisbon_en.html

¹⁰ Undersökningar gjorda av *Shanghai Jiao Tong University*, <http://ed.sjtu.edu.cn/ranking.htm> och av Times supplement om högre utbildning, 5 november 2004.

¹¹ *International graduate admissions survey, US Council of Graduate Schools*, december 2004.

2.2. Problemen

Likformighet

En tendens till likformighet och jämlikhetssträvan i många nationella system har lett till att universitetens genomsnittliga kvalitet, då de generellt sett är homogena, är jämförelsevis hög – åtminstone ur akademiskt perspektiv. Det finns emellertid också brister på grund av otillräcklig differentiering. De flesta universitet tenderar att erbjuda samma ettämneprogram och traditionella metoder, som vänder sig till samma grupp studenter med de bästa akademiska förutsättningarna, vilket medför att de som inte passar in i standardmodellen hamnar utanför. Det innebär också att Europa har för få centrum av världsklass och universiteten uppmuntras inte att förklara både inom och utanför landets gränser det särskilda värdet i det som de producerar för studenter och samhälle.

Isolation

Den högre utbildningen i Europa är fortfarande uppsplittrad – mellan och till och med inom länderna – på mellanstora eller små enheter med olika regler och naturligtvis olika språk. Den måste börja låta tala om sig i världen, om den ska återfå sin ställning som den plats dit utländska studenter helst beger sig – ett privilegium som man förlorade till USA på 1990-talet. Den är också fortfarande till stora delar isolerad från näringslivet, med begränsat kunskapsutbyte och rörlighet. Detta leder till att alltför många akademiker – till och med på den högsta nivån – inte har det slags företaganda och den kompetens som arbetsmarknaden söker. De flesta universitet är kraftigt beroende av staten och dåligt förberedda för en global konkurrens om talanger, prestige och resurser.

Överreglering

En överreglering av universitetens verksamhet förhindrar modernisering och effektivitet. Nationellt fastställda kurser och anställningsregler för akademiska lärare tenderar att hämma en reformering av kursplanerna och det tvärvetenskapliga inslaget. Rigida regler för tillträde och erkännande av utbildningar hindrar det livslånga lärandet och rörligheten. Ofördelaktiga villkor får unga förmågor att söka sig till andra ställen för att snabbare kunna nå självständighet och högre löner. Noggrann förhandskontroll lägger hinder i vägen för universitetens möjligheter att snabbt reagera på förändringar i sin miljö. Om förändringarna alltid måste återspeglas i ny lagstiftning, blir reformerna få, utan sammanhang och uniforma.

Resursbrist

Universiteten får betala priset för två enorma investeringsunderskott inom kunskapssektorn:

- På forskning ger EU-länderna ut 1,9 % av BNP, medan USA, Japan och Sydkorea ger ut nästan 3 % tack vare att näringslivet investerar mycket mer i forskning.
- På högre utbildning ger EU-länderna i genomsnitt bara ut 1,1 % av BNP, vilket är samma som Japan, men betydligt mindre än Kanada (2,5 %), USA (2,7 %) och Sydkorea (2,7 %). Detta beror till största delen på att näringslivets och hushållens investeringar är mycket lägre i Europa. För att kunna mäta sig med USA skulle Europa behöva ge ut ytterligare 150 miljarder euro per år på högre utbildning¹².

¹²

Kommissionens arbetsdokument, § 44.

Politiskt leder för lite resurser och beroende av statsfinansiering inte bara till att sektorn för högre utbildning blir relativt fattig. Följderna varierar mellan olika länder, men sträcker sig från låga antagningssiffror till krav som inte kan uppfyllas, oförmåga att förbereda studenterna för den europeiska arbetsmarknaden, för få arbeten för lärare och forskare och svårigheter att locka till sig och behålla toppbegåvningarna.

3. MODERNISERINGEN MÅSTE BYGGA PÅ ATTRAKTIVITET, FÖRVALTNING OCH FINANSIERING

De ovannämnda problemen är mer eller mindre utpräglade i olika medlemsstater, men för EU är det av största vikt att man kommer till rätta med dem i hela unionen. Samrådsförfarandet har visat att det finns lösningar och att de kräver åtgärder av tre olika slag.

3.1. Attraktivitet: vikten av kvalitet och toppprestationer

För att höja universitetens kvalitet och attraktivitet krävs det stora förändringar. De som går i spetsen för dessa förändringar inom universiteten måste få särskilt stöd (bl.a. finansiering) från omgivningen. De universitet som misslyckas med att genomföra dessa förändringar – av brist på drivkraft, handlingskraft eller tillgängliga resurser – kommer att mer och mer bli ett hinder för sig själva, sina studenter och sina länder.

3.1.1. Differentiering genom kvalitet och toppprestationer

Att mobilisera alla intellektuella resurser i Europa och använda dem i ekonomin och samhället kommer att kräva mycket större mångfald än hittills då det gäller målgrupper, undervisningsmetoder, in- och utgångar, blandning av ämnen och kompetens i studieplanerna etc.

Toppkvalitet genereras bara i en miljö där de allmänna förutsättningarna främjar toppprestationer. Dessa är ingenting som man kan ta för givet utan de måste hela tiden utmanas. De kan finnas vid några universitet i sin helhet, men mycket oftare vid enskilda fakulteter eller inom enskilda team inom institutioner eller nätverk. Forskningsinriktningen, liksom dess intensitet (liksom annan verksamhet), varierar i stor utsträckning mellan länderna, slagen av institution och de enskilda universiteten. Varje universitet måste utveckla sin fulla potential utifrån sin egen styrka och sina egna prioriteringar, som det därför måste kunna identifiera och inrikta sig på.

För detta krävs det att finansieringen koncentreras inte bara på centrum och nätverk som redan håller toppklass (inom ett särskilt forskningsområde, lärarutbildning eller samhällstjänster), utan också på dem som har potentialen att bli av toppklass och att kunna utmana dem som har etablerat sig i toppen.

3.1.2. Faktorer som kan höja attraktiviteten bland studenterna

Mer flexibilitet och öppenhet för världen i undervisningen

Om universiteten ska bli attraktivare både lokalt och globalt, krävs det en omfattande översyn av kursplanerna – inte bara för att garantera högsta kvalitet på det akademiska innehållet, utan också för att motsvara arbetsmarknadernas växande behov. Att integrera akademikerna i yrkeslivet och således i samhället är ett viktigt socialt ansvar för den högre utbildningen. Inläringen måste omfatta både övergripande färdigheter (t.ex. teamwork och

entreprenörskap) och specialistkunskaper. Europeiska och tvärvetenskapliga aspekter måste ges större utrymme. IKT-potentialen bör utnyttjas till fullo i undervisningen, liksom i det livslånga lärandet. Uppdelningen på kandidat- och magisterexamen tillåter större variation i program och inlärningsmetoder (t.ex. forsknings- och IKT-baserad inläring).

Bredare antagning

Med nya grupper studerande ökar betydelsen av större programutbud och större rörlighet i Europa, bättre handledning och rådgivning (före och under den högre utbildningen), flexibla tillträdesbestämmelser och skräddarsydda utbildningsvägar. De är avgörande faktorer för breddad antagning, stöd till studenternas engagemang och större framgång och effektivitet, oberoende av om antagningen styrs av antagningsprov eller ej. Bidrags- och lånesystem, bostäder till överkomligt pris liksom deltidsarbete och assistentbefattningar är också viktiga för att universiteten ska bli attraktiva och tillgängliga för en tillräckligt bred studentpopulation och således bryta banden mellan socialt ursprung och utbildning.

Bättre kommunikation

Medan den akademiska världen tenderar att tro att god kvalitet talar för sig själv, är attraktivitet en fråga om hur man uppfattas. En enhetlig struktur för examina, ECTS-poäng, tillägget till examensbevis och tillförlitlig kvalitetsmärkning kommer att öka erkännandet av europeiska examina. Det kommer dock inte att räcka: universiteten måste kommunicera bättre med samhället om värdet i det som de producerar och investera mer i närvaro och marknadsföring inom och utanför landets gränser. Alla är inte ordentligt förberedda för detta.

3.1.3. Faktorer för att stärka humanresurserna

Humanresurserna är avgörande för kvaliteten inom den högre utbildningen och forskningen. Universiteten måste därför anstränga sig för att stärka sin mänskliga potential, både kvalitativt och kvantitativt, genom att locka till sig, utveckla och behålla talanger inom undervisning och forskning. Topprestationer kan bara uppnås i en gynnsam yrkesmiljö, baserad på främst öppna, transparenta och konkurrenspräglade förfaranden. Lediga tjänster, åtminstone då det gäller rektorer, dekaner, professorer och forskare bör utannonseras offentligt och om möjligt internationellt. Forskare bör behandlas som experter redan från början av sin karriär¹³. Fysisk och virtuell rörlighet (över gränserna eller mellan universitet och näringsliv) liksom innovation som ger universiteten sidoeffekter bör stimuleras och belönas¹⁴. Kvalitet och resultat i samband med fullgörande av alla uppgifter bör belönas med kompensationer, t.ex. andel i inkomster från forskningskontrakt, konsultuppdrag, patent. Dessa åtgärder kommer efterhand att stärka de europeiska universitetens globala konkurrenskraft och på så sätt öka deras attraktivitet i förhållande till andra regioner i världen. Detta kommer i sin tur att gagna hela Europa genom att högt kvalificerade akademiker flyttar och återvänder till mer regionala universitet, antingen omedelbart eller i ett senare skede av karriären.

3.1.4. Mångfald kräver organisation på EU-nivå

Den högre utbildningen i Europa präglas av mångfald i fråga om språk, kultur, system och traditioner och så bör det förbli. På samma gång krävs det tillräckligt stor överensstämmelse

¹³ Jfr kommissionens rekommendation om den europeiska stadgan för forskare och riktlinjer för rekrytering av forskare, <http://europa.eu.int/eracareers/europeancharter>.

¹⁴ Idem.

mellan de olika nationella bestämmelserna för att undvika att det skapas förvirring i stället för att medborgarna ges möjlighet till urval och rörlighet. Ömsesidigt erkännande av meriter och kompetens kräver ett minimimått av organisation på EU-nivå i form av gemensamma referenser och basnormer.

Att skapa en europeisk ram för de akademiska examina har varit ett av de viktigare målen för Bolognaprocessen¹⁵. Om det förslag som ska läggas fram för ministrarna vid deras möte i Bergen antas kommer det att bilda en gemensam referens inte bara för de olika typerna av kandidat-, magister- och doktorsexamina, utan också för ”kortare” postgymnasiala examina som nominellt motsvarar ca 120 ECTS-poäng. Det skulle således ingå i den omfattande europeiska ram för kvalifikationer, som efterlyses i Lissabonstrategin för att täcka alla typer av och nivåer på examina¹⁶.

Kvaliteten beror i första hand på en ”kvalitetskultur” och en intern kvalitetssäkring inom universiteten – desto mer när universitetet ligger nära kunskapsgränsen. Men universitetens ansvarsskyldighet gentemot samhället kräver också ett externt system för kvalitetssäkring. I Europa bör detta förverkligas genom ett nätverk av kvalitetssäkringsbyråer, som var och en svarar för ett land/en region eller ett ämne/ett yrke och som är överens om vissa grundläggande kriterier för att underlätta det ömsesidiga erkännandet av kvalitetsmärkning inom unionen¹⁷. Med undantag av de få som har skaffat sig ett välkänt namn behöver Europas universitet kvalitetsmärkning med internationell trovärdighet. Om man inte lyckas att skapa en sådan märkning skulle det för universiteten innebära en fortsatt konkurrensnackdel.

3.2. Förvaltning: behov av ett bättre system och institutionell ledning

Universitetens krav på större autonomi innebär inte att staten ska dra sig tillbaka: tvärtom är nästan alla i Europa överens om att staten ska behålla eller till och med ta på sig större ansvar för den högre utbildningen.

Universiteten kräver en helt ny form av överenskommelse (eller ”kontrakt”) med samhället, där de är ansvariga för sina program, sin personal och sina resurser, medan myndigheterna koncentrerar sig på systemets strategiska inriktning som helhet.

3.2.1. Att stärka statens ansvar för den högre utbildningen som system

Om staten koncentrerade sig på hela systemets strategiska inriktning, skulle den kunna ta större ansvar för den högre utbildningen i kunskapssamhället – främst genom att skapa ett regelverk, inom vilket en strategisk inriktning i kombination med självstyre och mångfald leder till en bredare antagning och högre kvalitet.

I många länder skulle det innebära ett nytt tillvägagångssätt i ministerierna med färre förhandskontroller och mer direkt ansvar hos universiteten för kvalitet, effektivitet och uppnående av de fastlagda målen. Inget av detta kan uppnås utan omfattande utbildning för att universitetens administratörer ska kunna planera och administrera förändringen på ett strategiskt sätt och i ett europeiskt/internationellt perspektiv.

¹⁵ Jfr ministrarnas kommuniké, Berlin, 19 september 2003, <http://www.bologna-bergen2005.no>

¹⁶ Den gemensamma interimrapporten, rådets dokument 6905/04 av den 3 mars 2004, § 231.

¹⁷ Kommissionens utkast till rekommendation om kvalitetssäkring i den högre utbildningen, KOM(2004) 642, 12.10.2004, bygger på just denna princip.

3.2.2. Att skapa förutsättningar för strategier för institutionell modernisering

Väldigt många universitet känner att den nationella lagstiftningen för närvarande inte tillåter dem att genomföra de förändringar som framtiden kräver. I en öppen, konkurrenspräglad och föränderlig miljö är självstyre en förutsättning för att universiteten skall kunna motsvara samhällets växande behov och ta fullt ansvar för dessa åtgärder.

Universiteten bör ha ansvaret för att

- fastställa prioriteringar i ett medellångt perspektiv (bl.a. genom att definiera olika typer av forskning och forskningsområden, undervisning och tjänster där de vill profilera sig) och inrikta personalens gemensamma ansträngningar på att nå dessa prioriteringar,
- leda och utveckla sina humanresurser (jfr avsnitt 3.1.3),
- definiera sina kursplaner – enligt den interna kvalitetssäkringen och i enlighet med de allmänna principerna i det europeiska området för högre utbildning,
- på ett yrkesmässigt sätt sköta förvaltningen av byggnader och utrustning (äggande, drift och utveckling), de ekonomiska resurserna (inkl. budget, investeringar och lån) och den externa kommunikationen (PR-verksamheten).

3.3. Finansiering: behov av större och effektivare investeringar

Med tanke på allt för långa studietider, hög avhopsprocent och akademikerarbetslöshet skulle större investeringar i det nuvarande systemet kunna uppfattas som improduktiva, för att inte säga kontraproduktiva. Dock skapar bristen på finansiering och ett stelbent system i vissa länder en sådan akut situation att detta hämmar reformprocessen vid universiteten, som därigenom fastnar i en ond cirkel.

För att kunna locka till sig ytterligare finansiering måste universiteten först övertyga berörda parter – regeringar, företag och hushåll – att nuvarande resurser används effektivt och att ytterligare resurser skulle ge dem ett mervärde. Mer resurser kan inte motiveras utan en djupgående förändring. Att arbeta för en sådan förändring är den viktigaste motiveringen till och det främsta syftet med nya investeringar.

3.3.1. Prioriterade investeringar vid moderniseringen av den högre utbildningen

Ett viktigt budskap från universiteten är att reformer av den omfattning som behövs i Europa inte kan genomföras på ett bärkraftigt sätt utan (riktade) nya resurser¹⁸. Dessa reformer kräver särskild tid för personalen, utbildning, utveckling av IKT etc. och således särskilda resurser utöver dem som anslås till den pågående verksamheten.

Ytterligare resurser bör i första hand ge incitament och medel till de universitet (de finns i varje system) och till de grupper/individer (de finns vid varje universitet) som både vill och kan företa innovationer, genomföra reformer och producera undervisning, forskning och tjänster av hög kvalitet. Detta kräver mer konkurrensbaserad finansiering inom forskningen och mer resultatrelaterad finansiering inom utbildningen.

¹⁸

Jfr *Stakeholders Consultation and Trends IV survey of Bologna reforms*, EUA, mars 2005.

3.3.2. *Bidrag från studenter och näringsliv*

I debatten om det samhälleliga och privata utbytet av den högre utbildningen har det betonats att det är en investering som gagnar både individen (genom högre inkomst och status) och samhället i sin helhet (genom högre sysselsättningstal, lägre sociala kostnader och senare pensionering¹⁹). Det har visat sig att en avgiftsfri högre utbildning i sig själv inte är tillräckligt för att garantera lika tillträde och maximal antagning. Detta ger frågan om terminsavgifter ett nytt perspektiv. Under samrådsförandet framhöll de universitet som förordade högre avgifter att en betydande vinst skulle vara högre kvalitet på utbildningen. Vissa analytiker påpekar också att terminsavgifterna i praktiken skulle kunna underlätta antagningen av studenter från lägre inkomstgrupper, om de ökade resurserna kanaliserades till ett stabilt studiestödssystem²⁰. Eftersom de nationella systemen inte är lika, kan man inte ge något enhetligt svar på den frågan: varje medlemsstat måste välja det sätt som bäst passar förhållandena där.

De europeiska universiteten måste också bli attraktivare för näringslivet. Varaktiga partnerskap är en förutsättning för ett strukturerat personalutbyte och för utformning av kursplaner som svarar mot näringslivets behov av kvalificerad universitetsutbildad personal och forskare. Men att utveckla kommersiellt relevant utbildning/fortbildning, forskning och konsultverksamhet kräver investeringar över flera år innan verksamheten börjar att betala sig – i all synnerhet om det statliga stödet minskas i motsvarande grad. Detta betyder att utvecklingen av bärkraftiga partnerskap med näringslivet mycket väl (åtminstone i inledningsskedet) kan bli beroende av tillgången på skatteförmåner.

4. PRIORITERADE ÅTGÄRDER

Riktlinjerna för hur de europeiska universiteten ska moderniseras har fastlagts. Ministrarna kommer att finslipa dem vid det kommande mötet i Bergen inom ramen för Bolognaprocessen. Det som nu ska prioriteras inom Lissabonstrategin måste vara omedelbara åtgärder som består av en blandning av universitetsinitiativ, nationella genomförandeåtgärder och EU-stöd.

4.1. Att ge universitetens potential fritt spelrum i ett nationellt sammanhang

Universitetens status, inre organisation och finansiering har redan reformerats i flera medlemsstater. Lissabonstrategin innebär emellertid en utmaning för regeringarna att gå vidare genom att upprätta nya partnerskap med universiteten, vilket skulle medföra dels en övergång från statlig kontroll till universitetens ansvar gentemot samhället, dels investeringar i kunskapssektorns modernisering.

4.1.1. Att ge universiteten möjlighet till förändringar

Kommissionen uppmanar alla medlemsstaterna att vidta åtgärder för att lagstiftningen ska göra det möjligt för och stimulera universitetens ledning till att göra verkliga förändringar och strategiska prioriteringar.

Sådan lagstiftning bör omfatta minst tre viktiga aspekter:

¹⁹ Kommissionens arbetsdokument, avsnitt II.

²⁰ Konferens den 10 februari 2005, sammankomsterna om finansiering.

- Regler för och incitament till systemmodernisering i ett europeiskt sammanhang, såsom kombinationen av Bolognareformer och anpassningen till gemensamma referenser på EU-nivå, t.ex. för den europeiska ramen för kvalifikationer, validering av det icke-formella lärandet, den europeiska stadgan för forskare och uppförandekoden för deras rekrytering eller skapande av kvalitetssäkring/ackreditering med europeiskt renommé.
- Fleråriga avtal mellan staten/regionen och varje universitet, i vilka det fastslås överenskomna strategiska mål, universitetsledningens förpliktelse att genomföra dem och de belopp i fast och villkorad statlig finansiering som kommer att anslås.
- Faktiska befogenheter för universiteten att fatta och genomföra beslut via en ledningsgrupp med tillräcklig makt och ledarförmåga, erfarenhet i tjänsten och erfarenhet av europeiska och internationella frågor. Detta är desto viktigare med tanke på den direkta kopplingen mellan kvaliteten på universitetens ledarskap och resultatet²¹.

4.1.2. Att ombesörja en tillräcklig totalfinansiering

Att svara för att inget system för högre utbildning i Europa hamnar på efterkälken av brist på tillräcklig totalfinansiering är en viktig fråga för staten. EU måste inte ta efter det amerikanska systemet där konkurrensen om de akademiska talangerna har lett till löneinflation. Men kommissionen uppskattar att även i ett moderniserat universitetssystem krävs det i kunskapsintensiva ekonomier en lägsta total investering på ca 2 % av BNP (jfr 2,7 % i USA).

Kommissionen uppmanar de nationella beslutsfattarna i alla ministerier att acceptera att en förutsättning för att uppfylla Lissabonstrategin är att råda bot på det allvarliga resursunderskottet inom den högre utbildningen. Blandningen av dels offentlig och privat finansiering, dels ett grundbelopp och en konkurrenspräglad och resultatrelaterad del kommer dock att variera mellan olika länder, därför att det råder stora kulturella och ekonomiska skillnader och därför att universitetens traditioner inte är desamma.

De europeiska universiteten behöver självklart locka till sig en mycket större andel resurser från näringslivet. De måste dock inse att detta bara kommer att ske inom ramen för partnerskap där båda parter har ett intresse och att de måste börja förbereda sig för allt fler sådana partnerskap.

Kommissionen uppmanar därför medlemsstaterna att se till att skattereglerna möjliggör och uppmuntrar partnerskap mellan företag och universitet och att universiteten kan använda sådan finansiering på sätt som har långvarig verkan.

Mellan de båda ytterligheterna, bidragsfinansierad fri utbildning och helt kostnadstäckande terminsavgifter, finns det ett flertal möjligheter. I alla händelser måste principen om likabehandling garanteras. Om man inför terminsavgifter bör en stor del av finansieringen omfördelas till behovsprövade bidrag och lån som syftar till att garantera tillträde för alla och till resultatrelaterade stipendier som syftar till att uppmuntra topprestationer. Differentierade avgifts- och bidragssystem kan användas till säkerställa attraktiviteten hos kurser med den högsta sociala prestige, t.ex. för att förhindra arbetsbrist på vissa områden och akademikerarbetslöshet på andra. Detta borde t.o.m. kunna användas för att kompensera vissa kategorier genom att de behandlas som experter under utbildning, t.ex. yngre forskare som håller på att avsluta sina doktorsstudier.

²¹ Konferens den 10 februari 2005, sammankomsterna om förvaltning.

Kommissionen uppmanar medlemsstaterna att överväga om deras nuvarande finansieringsmodell (med eller utan höga terminsavgifter, bidrag och lån) verkligen garanterar lika tillträde som gör det möjligt för alla studerande som uppfyller kraven att maximalt utnyttja sina förutsättningar.

4.2. Svaret på universitetens begäran om mer stöd EU-stöd

Ansvar för reformer och finansiering ligger först och främst på staten, regionerna och universiteten på det nationella planet. Kommissionen tänker ändå svara på universitetens begäran om mer EU-stöd på tre sätt.

4.2.1. Att mobilisera alla EU:s finansieringskällor för universitetens modernisering

Högre utbildning är inte bara summan av dess utbildning och forskning. Det är också en grundläggande, ekonomisk och social sektor, som behöver resurser för omstrukturering. EU har gett stöd åt omställningsprocessen inom sektorer såsom stålindustrin och jordbruket. Unionen står nu inför nödvändigheten att modernisera ”kunskapsindustrin” och främst dess universitet.

Men den högre undervisningen tillhör för närvarande inte de viktigaste mottagarna av stöd från EU:s strukturfonder eller av lån från Europeiska investeringsbanken. Samfinansiering och långsiktiga lån skulle emellertid göra det möjligt att minska eller över tiden sprida investeringskostnaderna inom den högre utbildningen, både för materiella och immateriella infrastrukturer, utbildningsprogram och regionala kunskapskluster.

Kommissionen uppmanar därför medlemsstaterna att i största möjliga utsträckning utnyttja EU:s finansieringsinstrument för att utveckla sin kunskapssektor. Strukturfonderna och fonden för landsbygds utveckling erbjuder möjligheter att stimulera moderniseringen av den högre utbildningen genom åtgärder inom olika sektorer. Den högre utbildningen är också en prioriterad sektor för EIB och en ytterligare ökning av dess utlåning är önskvärd.

4.2.2. Att stärka samarbetet inom ”Utbildning 2010”

I arbetsprogrammet ”Utbildning 2010” erkänns den enorma betydelsen av en modernisering av den högre utbildningen²² - utöver de reformer som efterlyses i Bologna-processen och som med nödvändighet också är viktiga för att uppnå målen i Lissabonstrategin.

Kommissionen kommer att i full utsträckning använda alla instrumenten i arbetsprogrammet för att stödja medlemsstaternas arbete för att modernisera sina universitet, t.ex. genom utbyte av bästa praxis, undersökningar och studier, ömsesidigt lärande mellan de politiska beslutsfattarna. Indikatoranalyser kan också hjälpa till att mäta vad som uppnås i fråga om finansiering och resultat²³, men kommissionen tänker inte föreslå några särskilda europeiska referensramar för den högre utbildningen.

Det föreslagna integrerade handlingsprogrammet inom livslångt lärande²⁴ för åren 2007-2013 kommer också att knytas närmare till unionens politiska prioriteringar, särskilt genom att stimulera rörligheten och samarbetet mellan universitet och näringsliv.

²² Den gemensamma interimrapporten, § 1.1.2.

²³ Kommissionens arbetsdokument, avsnitt IV.

²⁴ Jfr KOM(2004) 474, 14.7.2004.

Två viktiga mål för år 2006 är att anta den planerade europeiska ramen för kvalifikationer och att inleda genomförandet av rekommendationen om kvalitetssäkring (när det väl antagits) som innehåller nya viktiga verktyg, t.ex. ett europeiskt register över byråer som uppfyller normerna på EU-nivå²⁵. Kommissionen planerar också att stödja ett antal nya EU-täckande ackrediteringsinitiativ inom särskilda ämnen 2005.

4.2.3. Att investera i högsta kvalitet/topprestationer

Kommissionen avser att svara på begäran att investera mer kraft och pengar i toppkvalitet, men samtidigt garantera att den jordmån som genererar toppprestationer förblir öppen och bördig i hela unionen. Två viktiga förutsättningar för framgång är att övervinna isoleringen och stödja områden som släpar efter att profilera sig inom särskilda slag av verksamhet/verksamhetsområden.

Doktorandskolor och nätverk av europeisk och global klass kommer att bli en huvudprioritering i deras dubbla funktion som den översta nivån i den högre utbildningen och det första steget i en forskarkarriär. Kommissionen kommer att undersöka möjligheten att ge mer stöd till sådana institutioner och deras studenter/forskare, förutsatt att de uppfyller vissa kriterier såsom kritisk massa, tvärvetenskaplighet, en stark europeisk dimension, stöd från regionala eller nationella myndigheter och direkt engagemang från näringslivet samt identifierade och erkända områden där toppresultat presteras. Särskilt stöd kan bli aktuellt för gemensamma eller "europeiska" doktorat och för kvalitetssäkring eller ackreditering på doktorsnivå.

Marie Curie-programmet för forskares karriärsutveckling och rörlighet²⁶ och Europeiska universitetsinstitutet i Florens (där kommissionen kommer att stödja ett postdoktoralt pilotprogram) ger redan betydande stöd på denna nivå.

Kommissionen undersöker hur man ska kunna gå vidare med förslaget om ett europeiskt teknikinstitut. Det måste kombinera världsklassrenommé med en europeisk identitet och stödja kunskaper som nyckeln till tillväxt och sysselsättning. Det bör baseras på ett nätverk som samlar de skarpaste intellekten och de bästa företagen och sprider innovation i Europa.

4.3. Stöd behövs för akuta åtgärder

Detta meddelande kommer att kompletteras med kommissionens kommande handlingsplan om universitetsbaserad forskning²⁷. Tillsammans kommer dessa båda dokument att skapa ett lägligt tillfälle att säkerställa att moderniseringen av universiteten prioriteras tillräckligt i EU:s finansiella och politiska instrument under perioden 2007-2013.

Kommissionen uppmanar rådet att anta en resolution för att ge stöd åt dess begäran om ett nytt slags partnerskap mellan staten och universiteten och om tillräckliga investeringar för att den högre undervisningen ska kunna moderniseras. Kommissionen hoppas också att och Europeiska rådet och Europaparlamentet uttryckligen ska stödja agendan för de förändringar som presenteras i detta meddelande.

²⁵ Jfr KOM(2004) 642, 12.10.2004.

²⁶ http://europa.eu.int/comm/research/fp6/mariecurie-actions/action/fellow_en.html

²⁷ Handlingsplan för den universitetsbaserade forskningen, huvudsakligen baserad på rapporten från forumet om universitetsbaserad forskning.